

תוצאות חיים

שיעור מפי מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א - פוסק עדת תימן

י"ל ע"י התאחדות בני הישיבות ובסיוע מוסדות יד מהרי"ץ

גליון 101
פרשת תצוה
תשפ"ב ב'ש"ג

נושאי השיעור: א. האם ריבוי השמחה משכנס אדר שייך ג"כ באדר ראשון - איך יתכן אדם שנולד לפני חבירו ובכ"ז חבירו יותר גדול ממנו - מדוע בגיל י"ג דוקא מחוייבים במצות. ב. האם עדיף מנורת חנוכה חדשה או ישנה של אדם צדיק - האם יתכן שפסול בהדר יחיה כשר אף לדעת הרמ"א - מדוע דם הקרבנות הגיע לכהנים עד ערקובותיהם - שאלה מעניינת בענין ה"ל מש"ל תורה לשמה (ס' קפב) - חידוש מענין בשם החז"א בדעת החת"ס - כמה קושיות בדברי החז"א - שק"ט האם הגרי"ח חולק על החת"ס. ג. איזה תנא מכריע את כל חכמי ישראל - מה החילוק בין בור סוד למעין המתגבר - פלפל הוא יותר בסכנה לשכוח תלמודו מהזכר - קושיא בה"ל דבת"ת כולם שנים לשכוח הלימוד ע"י תענוגות וכדו' - מה הם אותיות ד"כ ואותיות רי"ב - מה מתנגד לקנין התורה - מעשיות מעניינת בפתרון ר"ת ק"ל וק"ק - מי היה זכרן ובכ"ז נשכח ממנו תלמודו ומדוע. ד. מה קורה כששומעים פעמים שבועת שקר - גדלותו של ר' לייב עד כמה תבע מעצמו מוסר וכו' - ממה היו מזדעזעים יהודי תימן שבאו לארץ. ה. עדותם של אנשי רומי שכל מעשיהם היו כדי שעמ"י יתעסקו בתורה - כיצד העיזו פניהם לומר כך לפני הקב"ה - מדוע הם נקראו רק 'שוטים' ולא 'שקרנים' - ביאור נפלא מהגרי"ז בענין ה"ל - איזה צורך יש ליהודים בארמון גדול של מלך גוי - קושיא מבריסק על בריסק מהמעשה של השליח של ה' - האם שייך לקבל שכר במצוה ללא ידיעה למ"ד מצות א"צ כונה. ו. שני ביאורים נחמדים מדוע ר"א בן ערך קרא "החשש היה ליבם" במקום "החדש הזה לכם" - מדוע הגר"א שמח מביאור פשוט בפיט אדון עולם הנאמר בתחילת תפ"ש למנהג האשכנזים.

{נמסר ערש"ק פרשת תרומה}

איך יתכן שאדם נולד קודם חבירו ועשה 'בר מצוה' אחריו

א.

{נמסר ערש"ק פרשת משפטים}

ב.

איך יתכן שיש פסול בהדר של האתרוג ובכ"ז זהו ההדר הכי גדול

בשם רחמן.

נתחיל עם שאלה, אדם שיש לו מנורת חנוכה מהודרת, ויש לו עוד מנורה שהיא לא כ"כ מהודרת, אבל היא ירושה מאדם גדול וצדיק איזה מהם עדיף להדלקה. ישנה שאלה דומה לכאן' באדם שיש לו אתרוג מהודר וע"י השימוש שמשמש עם האתרוג, מהעצה שבידים וכיוצ"ב, השתנה המראה של האתרוג עד כדי כך שאם זה היה לפני סוכות האתרוג היה פסול, והשאלה בפרט עם האדם נוהג כאנשי ירושלים שמבואר בגמ' בסוכה (דף מא:): שהיו הולכים כל היום ואתרוגיהם בידיהם, אומנם אף בלא זה יתכן שהאתרוג נפסל ע"י משמוש הידים.

החת"ס במסכת סוכה (דף לו.) אומר בזה חידוש עצום. שאדברה 'זהו הודו וזהו הדרו' כיון שהפסול מגיע ע"י קיום המצוה זהו ההדר שבאתרוג וז"ל החת"ס, אתרוג המנומר או נקלף ונעשה כמנומר בשנים או בשלשה מקומות פסול משום הדר אפילו בשאר ימים להפוסלים כל שאינו הדר כל שבעה ע"כ. השאלה בעצם היא בעיקר לאשכנזים, שהרי אנחנו פוסקים שפסול חסר כל שבעה, והדר פסול רק ביום הראשון, וכן פסקו הרמב"ם והשו"ע, והרמ"א כתב דהדר פסול גם כל שבעה א"כ לדין האתרוג כשר ואפשר לברך עליו, אבל לפי הרמ"א חסרון בהדר זה פסול, ובכ"ז אומר ע"ז החת"ס סופר בזה"ל, נראה לי מרוב פעמים ע"י משמוש היד ורוב הניענועים נולדו בו נימורים נימורים וגם נקלף מקצת מקומות מהעור העליון מהקליפה החיצונה ונעשה מקומו כמנומר ומי יודע אם הוא ממראה אתרוג וכו' נראה לי, דהוי הדר כיון שבאו ע"י מצוותו וזהו הודו והדרו וקצת ראייה לזה מדאיתא בפסחים שבח הוא לזרעו של אהרן שילכו עד ערקובותיהם בדם וכו' ע"כ. בבית המקדש ששחטו את קרבן פסח פקקו את הפתחים כדי שהכל יתמלא דם ולכאן זהו לכלוך ודבר מגונה, ובכ"ז כתוב בגמ' שבח הוא לזרעו של אהרן וכו', וזה קצת ראייה שנמורים שנהיו ע"י משמוש הידים הם הדר לאתרוג. אבל זה לא ראייה גמורה, שהרי האתרוג זה החפצא של המצוה משא"כ בגמ' בפסחים שאין בעיה בעצם בריבוי הדם, אלא שזה בזיון לעשות את ההולכה של הדם בצורה כזאת, ולכן זה לא ממש ראייה, אלא 'קצת ראייה' שהמצוה עושה את הכבוד.

בשם רחמן.

משכנס אדר מרבנים בשמחה. יש אומרים שזה ג"כ באדר הראשון, אומנם הפשטות היא לא כך אלא שאדר השני הוא העיקר, שהרי סתם אדר זה אדר השני וזה בעצם מח' במס' נדרים ר"מ ור' יהודה, והרמב"ם פוסק כ"מ שסתם אדר זה אדר שני.

נשאלה שאלה איך יכול להיות שאדם נולד לפני חבירו והוא יעשה 'בר מצוה' לפניו, התשובה לזה היא שניים שנולדו בשנה מעוברת ראובן נולד בכ' אדר ראשון ושמעון נולד בי' אדר שני, וכשתגיע שנת הבר מצוה והיא שנה פשוטה ראובן יעשה את הבר מצוה בי' אדר ושמעון יעשה בכ' אדר.

ביאור בענין ה"ל בגדר גיל י"ג

אבל צריך להבין מה ההבנה בזה, האם זה סתם חשבון 'יבש' שהולכים לפי תאריך.

אם נאמר שגיל י"ג הוא דבר שתלוי בדעת וההבנה שאז יכול להתחייב במצוות א"כ קשה להבין את זה שאיך כאן הדבר התהפך אומנם אפשר להגיד כמש"כ בירושלמי שהטבע משתנה לפי מה שחז"ל קובעים. כתוב "לאל גומר על" והפסוק הזה נדרש בירושלמי שהקב"ה עושה מהלכים בשמים לשנות את הטבע שהרי כתוב שקטנה שנבעלה פחותה מבת ג' שנים שבתוליה חוזרים ולאחמ"כ כבר אינם חוזרים. ואם הב"ד עיברו את החודש אז הבתולים יחזרו עוד חודש. וא"כ אפ"ל גם כאן שכיון שהיתה שנה מעוברת הגדלות של הראשון התעכבה והשנייה התקצרה.

אבל אינני חושב שזה נכון, שהרי לא מסתבר שגיל י"ג הוא תלוי בהתפתחות שכלית שהרי יתכן שיהיה ילד בגיל י"ב שהוא בעל דעה כאדם בגיל י"ד, ועל כרחך שזה 'שיעור' שזה הלכה למשה מסיני כמ"ש בגמ' בסוכה ששיעורים זה ה"מ וכמדומני שכ"כ הרא"ש. וא"כ מובן שבלאו הכי גיל י"ג אינו תלוי לפי המציאות של התפתחות שיכלית אלא הולכים לפי ההלכה כפי השיעורים שנמסרו לנו מסיני.

וראייתי באחד הספרים שכתב ואת"ד יש שנתנו טעם שמשלש עשרה ומעלה נעשה איש ונעשה 'בר מצוה' מפני שלא מצינו בכל התורה שפחות מ"ג נעשה איש. כתוב "ויקחו שני בני יעקב איש חרב" וכתוב בפסיקתא שהם היו אז בגיל י"ג וא"כ התורה קורה לגיל י"ג איש. ויש שהביאו רמז מהפסוק "עם זו יצרתי לי" - "זו" זה

לכאור' אפשר ללמוד מזה ג"כ לנושא ה"ל בענין מנורת חנוכה, שכוין שאדם גדול וצדיק השתמש בה אל"פ שהיא לא נראת יפה בכ"ז זהו הודו והדרו ולכן יהיה זה עדיף ממנורה חדשה, אבל יתכן שזה לא ממש דומה כיון שמה שהמנורה של הצדיק לא נראת יפה אין זה מרוב השימוש שהצדיק השתמש בה, אלא זה מציאות מפני שעבר הרבה זמן, דהיינו לא המצוה עשתה את חסור היופי, אבל זה ג"כ 'קצת ראייה'.

ראיה מהתורה לשמה דלא כחידושו של החת"ס

ומצד שני בשו"ת תורה לשמה (סימן קפב) נשאל בזה"ל, שאלה. אחד שהיה לו אתרוג משלו ביום טוב ראשון ובירך עליו, ואח"כ מזכה בו את הרבים לתת אותו במתנה ע"מ להחזיר לכל אר"א מן הציבור, כי לא היה בעיר אתרוג זולתו. אך להיות כי בן פורת יסף הקהל הרבה, הנה ברור אצלו אם יתן אותו לכל הקהל כולם בודאי התקלקל מרוב תפיסת יד, ולמחר שהוא יר"ט שני לא יוכל לברך עליו כי יהיה בו שינוי מראה מרוב התפיסת יד שתופסים בו רבים. גם עוד על הרוב הקרוב לודאי יהיה בו חסרון מצפרנים של הידים מרוב הדוחק של הציבור שהם דוחקים זב"ז וכל אחד רוצה לזכות קודם, והם רבים בן פורת יוסף, על כן הרי זה שואל אם מותר להצניעו אחר ברכתו וברכת איזה יחידים מן הקהל כדי שיברך עליו למחר ולא ישאר בלא ברכה, אר"ד צריך לזכות את הרבים ביר"ט ראשון שהוא דאו' ואעפ"י שיתקלקל בודאי אח"כ. יורנו המורה לצדקה ושכמ"ה ע"כ.

וענה ע"ז הגר"ח וז"ל, ודאי צריך לזכות בו את הרבים ביר"ט ראשון ואעפ"י שיתקלקל אח"כ, כי מצוה דרבים חמירה ובפרט שהיא מצוה מדאו' וכו' והביא ע"ז ראיות יעו"ש. ומ"מ רואים שהיה פשוט לו שאע"פ שפסול נעשה ע"י שימוש המצוה שא"ז נחשב זהו הודו והדרו כמ"ש החת"ס. ולכאו' אין הבדל בין אם הדבר נעשה מאותו אדם או מכמה אנשים. ובאמת הרבה חלקו על החת"ס ה"ל וא"ז פלא שהגר"ח יחלוק עליו.

דברי החזו"א בכוונת החת"ס ושקו"ט בדבריו

אבל ישנו דבר מענין שאומרים בשם החזו"א, שהחת"ס לא התכוין שההדר נהיה בגלל המצוה, אלא רצונו לומר שע"י שעושים את המצוה הרבה פעמים, טבעי שזה מה שיהיה, וא"כ כך נראה אתרוג, דמי אמר שצריך מראה אתרוג כמו שהוא גדל על העץ, אפ"ל כיון שע"י המשמוש באתרוג משתנה מראהו א"ז נחשב שינוי, כך מובא בספר זכור לדוד בשם החזו"א.

ובאמת קשה לקבל את הדברים, שא"ז נראה שכך היא כוונת החת"ס שהרי החת"ס אומר שכוין שהדבר בא ע"י מצוה 'זהו הודו והדרו', ולא אמר שכוין שבא ע"י השימוש זה ג"כ נחשב מראה אתרוג. ועוד קשה שאם כדברי החזו"א מדוע החת"ס הביא ראייה מהגמ' בפסחים שהרי לכאו' א"ז קשור כלל אחד לשני שהרי לדבריו א"ז מצד מעלת המצוה אלא שזהו מראה אתרוג וא"כ אין שום ראייה מהגמ' בפסחים. [ואעיקרא צ"ע דאתרוג אינו נועד לשימוש מרובה בידים. העורך].

אבל אם זה נכון מה שהחזו"א אמר, אז לא יהיה סתירה בין מש"כ החת"ס למש"כ בתורה לשמה שדוקא פסול שקורא ע"י האדם עצמו זה נחשב מראה אתרוג אבל פסול באתרוג שבא ע"י משמוש של ציבור שלם אי אפשר להגיד שגם זה נחשב מראה אתרוג. [וע"ע בספר אחת שאלתי ה"א בענין טליתו המכותמת של הצדיק. העורך].

ג.

נידון במפרשים האם נח' התנאים מי מכריע את כולם ר"א בן ערך או ר"א בן הורקנוס

דברנו על ר"א בן ערך והבאנו את הגמ' במסכת שבת (דף קמז:): שמפני שהוא נמשך לתאות 'חמרא דפרוגייתא ומיא דדיומסת' על כן איעקר תלמודיה וכו'.

במשנה באבות (פ"ב מ"ח) כתוב על ריב"ז שהיו לו חמשה תלמידים וזה"ל שם, חמשה תלמידים היו לו לריב"ז ואלו הם ר' אליעזר בן הורקנוס וכו' הוא היה מונה שבחן ר' אליעזר בן הורקנוס בור סוד

שאינו מאבד טיפה¹ רבי יהושע אשרי יולדתו, רבי יוסי חסיד רבי שמעון בן נתנאל ירא חטא ורבי אלעזר בן ערך מעין המתגבר, הוא היה אומר [ריב"ז. רע"ב] אם היו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ור"א בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כולם. אבא שאול אומר משמו אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ור"א בן הורקנוס אף עמהם, ור"א בן ערך בכף שניה מכריע את כולם ע"כ. ישנה מח', לפי ת"ק ר"א בן הורקנוס היה מכריע את כולם, ולפי אבא שאול ר"א בן ערך היה מכריע את כולם.

אומר ע"ז רבינו עובדיה בזה"ל, מצאתי כתוב דאבא שאול לא נחלק על ת"ק. ושני הדברים אמרם ריב"ז ושניהם אמת דלענין הבקאות והזכרון היה רבי אליעזר מכריע. ולענין החריפות והפלפול היה ר"א בן ערך מכריע ע"כ.

רע"ב אומר שאין מח' אבל יתכן לומר שעדין יש מח' מי מכריע את כולם האם הזכרון או הפלפול ול"כ בתפארת ישראל (אות פב) וז"ל, מכריע את כולם. פלוגתא דת"ק ואב שאול, היינו פלוגתא אי סיני עדיף או עוקר הרים עדיף [הוריות יד. ע"כ].

מדוע פלפול יכול לשכוח תלמודו יותר מהזכרון

בספר אור לישירים (לרבי אברהם ערוסי הלוי, נדפס בספר נר יאיר דף טו) כתב דבר מענין וז"ל, הוא היה מונה שבחן, הוא הבין ודקדק בפלפולם ושלל בפלס מאזני שכלם בסוד חידודי לימוד התורה והוראתם לכל אמו, ר"א בן הורקנוס בור סוד שאינו מאב דטיפה ור"א בן ערך כמעין המתגבר דמדמם אינה שוה, אלא אחד היפך מחברתה וכל אחת מהם יש לה יתרון וחסרון, רבי אליעזר כמו בור סוד שאינו מאבד טיפה, א"כ הוא בטוח שלא ישכח תלמודו לעולם, אבל אין בכוחו להתגבר כמעין להוסיף בחדושי תורה ולהבין דבר מתוך דבר כמאמרם חז"ל שלא אמר דבר שלא שמע מרבותיו, אבל ר"א בן ערך היה לו מעלה היפך מן הראשונה שהוא כמעין המתגבר לחדש חדושי תורה חדשים לבקרים מרוב פלפולו ועומק סכלו, אבל יש לו חסרון דאם אינו מתמיד בה יום יום אפשר דבמהרה ישכח תלמודו כמו המעין דאם המעיט מוצאו אפשר שהתיבש כמו שאמרו עלה בגמ' שבת ר"א בן ערך איקלע להתם אמשך בתריהו, כלומר בתענוגים ובתאות העוה"ז ולא פנה עוד לחזור על תלמודו, איעקר תלמודיה, קם למקרי בספרא החדש הזה לכם, אמר החרש היה ליבם. נסלקו אותיות דז"כ שהם גימטריא אל"ל שהיא התורה כמ"ש "חסד אל כל היום" וניתן לו תמורתם ר"ב המפריד בין שם מ"ה ע"כ. התחלפו לר"א בן ערך האותיות דז"כ שהם במספר 31 בגימטרא אל"ל שזה התורה וקיבל תמורתם ר"ב שהוא מפריד בין אותיות מ"ה, יש בקבלה, בשמות הקדושים, ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, והשם מ"ה הוא יוצא מהמילה "מרובה" וא"כ המפריד בין אותיות מ"ה זה אותיות ר"ב. והמשיך ר"א ערוסי בזה"ל, וידוע כי לא לחנם אמר ריב"ז ר"א בן ערך כמעין המתגבר, הכוונה כי תכונת המים כשהם מתגברים המה מתוספים יום יום ושאינן מתגברים המה מתיבשים כמ"ש והמים הלך וחסור, והנה תענוגי העוה"ז ותאוותיה המה מתנגדים לקנין התורה כאמרם חז"ל כך היא דרכה של התורה פת במלח תאכל, וכאשר אמשיך בתריהו בתענוגי העוה"ז ותאוותיו חשבו אחרי שהוא כמעין המתגבר מאליו וכו' אינו צריך לשמור עוד דרך התורה שאמר התנא פת במלח תאכל וכו' וגם לא להתמיד ולחזר אחרי הלימוד אבל באמת אינו כן כי כאשר אמשיך בתריהו נתקלקלה תכונתו והשתכח תלמודו כמ"ש אם תעזבני יום יומים אעזבך² וכאשר נתיבש המעין התחיל להתיבש עד שנתביש כולו כד הדר ביקש לנסות תכונתו הראשונה של מעין המתגבר שמתחדש בו ד"ת בכל עת שהיא תכונת הלבנה המתחדשת בכל חודש ועולה ומתגברת בכל יום, ולא היה כן, דבשביל עצבות הלימוד וההתעסקות בתענוגים לא היה בכוחו להתגבר כל הזמן בחדושי התורה, ולכן קרי בס"ת החרש היה ליבם שכבר שלט עליו סטרא אחרא הנקרא ר"ב ונסתלק ממנו שם דז"כ שהוא עולה בחסד אל כל היום ונעשה ליבו חרש שאין יכול לדבר מאומה בד"ת וכ"ש לחדש חידושים וק"ל ע"כ.

1 הגירסא המדויקת היא כך, וישנם ספרים שכתבו בהם בור סיד וכבר כתבו בספרים שא"ז מדויק וצ"ל בור סוד וה"פ, בור שסיידו את הכתלים שלו, המים לא יוצאים ממנו, וכך הוא ר"א בן הורקנוס שאינו מאבד את הד"ת כבור סוד.
2 ידוע הירושלמי בסוף מס' ברכות שכשדאם נפד מחבירו המרחק שאחד מתרחק מחברו ביום אחד זהו בעצם מרחק של יומים מפני שגם חברו מתרחק.

מעשה מופלא בענותנותו של ר' לייב מווילנא

בספר שיחות ר' ראובן גרוזובסקי (מאמר טז דף סז תלמיד וחתן של בעל הברכת שמואל) הביא מעשה ברבי לייב מווילנא שתבע חוב ובעל דינו נשבע לשקר, והוא כעס הרבה ע"ז איך יתכן שיהודי ישבע לשקר. ואחרי שעברו שנים יום אחד הגיע ר' לייב לבעל דינו וביקש ממנו סליחה ע"ז שהוא כעס עליו כ"כ שהוא נשבע לשקר, וכששאלהו אותו לפשר הדבר, ענה, שבמשך הזמן הוא שמע עוד שבועת שקר מבעל דין אחר, ואז לא כעסתי כ"כ, והבנתי שכעסי הראשון היה לא בשביל ששמעתי שבועת שקר אלא בשביל שהתערב ג"כ בזה נגיעה אישית שזה הפסד שלי. ועל התוספת כעס הזה בקשתי מחילה, שבתחילה חשבתי שכעסי לשם שמים ממש ועכשיו ראיתי שזה לא כך, ולכעוס על בן ישראל שלא לשם שמים אלא בשביל נגיעת ממון זה עון גדול ע"כ המעשה.

וצריך להבין הרי כמו שאדם עבר עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר כך גם אדם שמע פעם שניה שבועת שקר אז הוא מתקרב קצת, וא"כ לכן ר' לייב לא כעס כ"כ בפעם השניה כמו בפעם הראשונה. אבא מארי זצ"ל סיפר לי שכשהם באו מתימן לארץ ישראל אם היה מישהו מחלל שבת הם היו מזדעזעים איך יתכן לחלל שבת רח"ל, אבל עכשיו אחרי הרבה שנים אפילו שנוסע על ידי רכב בשבת כבר אני לא מתרגש כ"כ, והיינו מפני שכבר התקררו בעינינו זה שיש דבר כזה מחללי שבת.

ובאמת ר' לייב כנראה הוא היה אדם אם מוסר ומצפון ועל כן הוא מייסר את עצמו אעפ"י שיכל לומר כמו ששאלנו אבל בכ"ז הוא תבע מעצמו יותר.

ביאור נפלא מהגר"ז איך יתכן שאוה"ע יאמרו לע"ל שכל מעשיהם היו בשביל ישראל שיתעסקו בתורה

עכשיו נחזור למה שדברנו בעבר על הסיפור אם הבחור ישיבה השליח של השם' והאמריקאי. ושאלנו האם באמת היה מגיע לו את הכסף ואמרנו שזה בעצם מה שרה"י שאל אותו שיחשוב טוב האם באמת הוא שליח של ה' ורק אחרי שהגיע למסקנה שכן המשך רה"י לדבר איתו דברי מוסר, שאז הכסף מגיע לבחור ביושר.

אבל עדיין יש פה תמיהה שהרי רק לאחר מעשה הבחור הבין שהוא שליח של ה', אבל בשעת מעשה הוא לא הבין כך. והנה בגמ' בעבודה זרה (דף ב.) כתוב בזה"ל, דרש ר' חנינא בר פפא ואתימא ר' שמלאי, לעתיד לבוא מביא הקב"ה ס"ת ומניחו בחיקו ואומר כל מי שעסק בתורה יבוא ויטול שכרו, מיד מתקבצין ובאין עובדי כוכבים וכו' נכנסה לפניו מלכות רומי תחילה, אומרים לפניו רבש"ע הרבה שווקים תקנו הרבה מרחצאות עשינו הרבה כסף וזהב הרבינו וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה, אמר להם הקב"ה, שוטים שבעולם כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם וכו' יצאו בפחי נפש, יצאת מלכות רומי נכנסה מלכות פרס וכו' אומרים לפניו רבש"ע הרבה גשרים גשרנו הרבה כרכים כבסנו הרבה מלח מות עשינו וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה אמר להם הקב"ה כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם וכו' יצאו מלפניו בפחי נפש וכו' ע"כ. אומר ע"ז הגר"ז (בתחילת הספר בית הלוי עה"ת) לכאורה יפלא, איך ימלאם לבם לומר כן לפני הקב"ה שהכל גלוי לפניו, ואיך יעזו לומר לפניו שקר גלוי כזה שכל מה שעשו משווקים ומרחצאות וגשרים ומלחמות וכדו' לא עשו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה, והרי זה יהיה לעת"ל בשעה שגם אוה"ע כבר ידעו ויכירו את בוראם ואת האמת כמו שהוא, ולא יהיה אז מקום שקר לפניו, ואיך יעלה על דעתם לטעון שקר לפניו, ולא עוד אלא שיאמרו וכולם לא עשינו אלא וכו' היינו שבלעדי מה שהוא לזה התכלית לא עשו דבר, אתמהה לומר שקר כזה לפני הקב"ה שהכל גלוי לפניו.

ונראה הביאור בדברי הגמ', דבאמת אין בדבריהם שקר כלל וכל מה שיטענו אמת הוא, וגם הקב"ה בתשובתו אינו אומר כי שקרנים הם רק שוטים שבעולם וכו' ולא שקרנים, והביאור בזה, דכמו שבתחלת

ר"ת ר"ק"ל" אומרים שזה וקל להבין. ובאמת משהו שאל אותי פעם מי אמר שזה וקל להבין אולי זה וקשה להבין, אמרתי לו שזה תלוי למי, וכל אחד לפי ענינו...

בתוספות כתוב הרבה פעמים ר"ק"ק" דהיינו וקצת קשה, ומישהו פעם שאל אולי הכוונה לוקשה קצת. וענה לו המארי שלו בחכמה, שזה לא יתכן שאם כן הק"ף השניה היתה צריכה להיות לפני הק"ף הראשונה...

ולענינו ר"א ערוסי אומר וק"ל – וקל להבין, אבל אני קצת קשה לי להבין דבריו. אמנם נקדים לומר את הדבר ה'חיובי' שבאמת שמחתי מאוד מדבריו, שמדבריו נראה שהוא רומז למה שהסברנו איך יתכן שר"א בן ערך שמכריע את כולם הגיע למצב כזה שאינו יודע להבדיל בין דל"ת לר"ש, ואמרנו שהוא באמת ראה שכתוב ר"ש והיה זה מפני רוח הטמטום שהסתירה לו את האותיות והבאנו ראיות מכמה מעשים כאלו. ולכאו"ז זה מתאים למילים שכתב ר"א ערוסי 'ונסתלקו אותיות דו"כ ונתנו תמורתם ר"ב' ומהלשון נסתלקו משמע קצת כדברינו. [ובשיעורים במוצ"ש"ק הרחבנו בזה יותר בס"ד].

ובכל אופן ר"א ערוסי אומר שר"א בן הורקנוס בגלל שהוא בור סוד [דהיינו זכרון] הוא לא ישכח את הלימוד גם אם לא יחזור על תלמודו, ומובן מדבריו שאם ר"א בן הורקנוס היה גם נקלע לחמרא דפרוגיאתא וכו' הוא לא היה שוכח את תלמודו. אבל תמוה, וכי זה נכון שאדם שיש לו זכרון גם אם הוא התבטל ולא ילמד הוא לא ישכח את תלמודו.

ובאמת יתכן שאדרבה, הדבר הפוך שהרי פלפול זה תכונה טבעית. ישנו סיפור שהיו מספרים בזמני בישיבה. מה קורה לבחור ישיבה שמגיע לשמים לב"ד של מעלה, אומרים לו למדת בישיבה? מה אתה יודע ובמה נבחן אותך? תנ"ך, והבחור אמר שהוא לא יודע. משנה, ג"כ לא. גמרא, ג"כ לא. ואז הבחור יענה, תגידו קושיא ואני יגיד לכם תירוץ... ורוצים לומר בזה שהבחור לא יודע את הדף גמרא, הוא יודע רק להתפלפל ע"ז, וזהו חסרון שלא בא לשבח.

ולענינו ר"א בן ערך שהוא כזה פלפולן וחריף מדוע שע"ז שנמשך בתענוגות ושכח ממנו כח הפלפול [שגם הוא יגיד אם תגידו קושיא אני יגיד תירוץ...] ר"ל, שא"כ לכאו"ז בדיוק הפוך, הפלפול לא צריך לשכוח תלמודו שהרי א"ז תלוי בידעויות משא"כ הזכרון שצריך לחזור על תלמודו לעיתים שלא ישכח. ואם נאמר ששכחת הפלפול באה מפני שישנו ענין סגולי בלימוד התורה א"כ גם ר"א בן הורקנוס היה צריך לשכוח אם היה קורה לו כר"א בן ערך.

גם זכרון יכול לשכוח תלמודו ע"י חולי וכדו'

ויש להביא לזה ראייה מהגמ' בנדרים [דף מא.] וז"ל הגמ', אמר ר' אלכסנדר א"ר חייא בר אבא אין החולה עומד מחליו עד שמוחלין לו על כל עונותיו שנאמר (תילים קג, ג) "הסולח לכל עוונתי הרופא לכל תחלואיכ" רב המנונא אמר חוזר לימי עלומי שנאמר (איוב לג, כה) רוטפש בשרו מנוער ישוב לימי עלומי [וכו'] אמר רב יוסף לומר דמשכח תלמודו [ופי' הר"ן, ימי עלומי קדריש, מענין העלמה]. רב יוסף חלש, איעקר ליה למודיה, אהדריה אביי קמיה היינו דבכל דוכתא אמרינן אמר רב יוסף לא שמיע לי הדא שמעתא, א"ל אביי את אמריתא ניהלן ומהא מתניתא אמריתא ניהלן וכו' ובהמשך הגמ' מסופר ג"כ כע"ז על רבי הקדוש שג"כ שכח תלמודו.

והנה בגמ' בהוריות (שם) כתוב שרב יוסף הוא היה סיני דהיינו זכרון, ובכ"ז שכח תלמודו. ובעיניו יעקב (על העין יעקב) כתב ע"ז בזה"ל, אף דרב יוסף היה סיני בעל זכרון גדול ואפילו הכי ע"י חליו שכח למודו ע"כ. נמצא שע"י חולי שוכחים את הלימוד אפילו מי שהוא בור סוד – זכרון ובביאור הענין צריך לומר שהחולי מקלקל את המים שבבור [שהרי אא"כ מדוע שחולי ישפיע על הלימוד] וא"כ אפ"ל שהתענוגות הם כמו חולי, ואם חולי יכול להשפיע על הלימוד אפלו לאדם בעל זכרון שהחולי מעביר ומאבד את טעם המים א"כ הוא הדין והטעם ג"כ בתענוגות, שהתענוגות מזקים לתורה. וזה לכאו"ז קושיא על דברי ר"א ערוסי ואתם תחשבו ע"ז שלעת עתה אין לי תשובה ע"ז.

הוא לא הבין בהתחלה שהוא שליח של ה' [ועיין בגמ' ברכות סג: בדרשת הגמ' עה"פ "לא תתעב מצר"י" דלכא"ו מש"כ שם זהו סתירה למש"כ בגמ' בע"ז ויל"ע בזה ויתכן ע"פ זה ליישב ואכמ"ל. העורך].

וה' ברוך הוא יאיר עינינו.

{השלמה משיעור ערש"ק פרשת יתרו}

1.

כמה פירושים מדוע ר"א בן ערך קרא בתורה "החרש היה ליבם"

דברנו בענין רבי אלעזר בן ערך שהוא עלה לתורה וקרא "החרש היה ליבם" במקום לומר "החדש הזה לכם" כדאיתא במס' שבת (קמז:): והבאנו שהמהרש"א אומר שהוא החליף את האותיות, מפני שהם קצת דומות, ושאלנו שהרי זה מוזר שר"א בן ערך נהיה יותר גרוע מעם הארץ וגם אותיות הוא לא ידע להבחין. והסברנו שר"א באמת ראה שכתבו "החרש היה ליבם" וזה קרה מפני ה"רוח הטמטום" (כלשון מהר"י ונה במילי דאבות) שהגיע מחוסר הלימוד, וכמו שסיפרנו על האדם שראה שכתוב "בנד" במקום "בגד".

מישהו כתב לי פירוש חדש בענין זה וברצוני לשמוע מה דעתם ע"ז, אבל צריך להקדים את לשון הגמ', אמש"ך בתריהו ואעקר תלמודיה כי הדר בעא למקרי בספרא החדש הזה לכם אמר החרש היה ליבם בעו רבנן רחמי עליה והדר תלמודיה ע"כ לשון הגמ'. עכשיו נקרא את המכתב וז"ל, אולי פשט הדברים הוא, שלפני שר"א בירך ברכת התורה קרא על עצמו את הפסוק 'החרש היה ליבם' להזכיר צערו ברבים, וזה היה על משקל האותיות שב'החודש הזה לכם' ע"כ. דהיינו ר"א טענה את צערו ברבים ולכן קרא בכוונה בשינוי.

[אולי אפשר לומר באופ"א שר"א בן ערך התכוון לרמוז לחכמים האם אתם 'חרשים', וכי אתם לא רואים את המצב שהגעית, [מדוע אתם לא מתפללים עלי], ולפ"ז מדויק הלשון 'החרש היה ליבם', ליבם בלשון רבים דהיינו ליבם של החכמים. הערת הבה"ח הלל אושרי ה"ו חושבני שזה ג"כ פירש ויפה ומתקבל על הדעת].

שמחת הגר"א מפירוש אמיתה של תורה

ואע"פ שהפירוש שאמרנו הוא נראה יותר מבריק אבל צריך לדעת כדלקמן.

היה חכם אחד בזמנו של הגר"א שהוציא ספר וכתב פירוש, מדוע האשכנזים פותחים בתחילת התפילה ב'אדון עולם', ומה שייכותו לתפילת שחרית. וכתב שכיון שאברהם אבי"ה תיקן את תפילת שחרית והוא הראשון שקרא להקב"ה אדון [כמבואר בגמ' ברכות דף ז:]: ולכן קבעו תחינה זו בתפילת שחרית והגר"א כשראה פירוש זה הוא התפעל מזה הרבה מאוד, ושאלו את הרב המבריק מדוע הגר"א יצא מגדרו כ"כ, הרי אין בפירוש הזה חריפות או הברקה או כל משהו מיוחד, וענה להם הרב בריסק, הגר"א לא חשוב לו מה שמבריק, חשוב מה שהוא לאמיתה של תורה, וזהו מה שהגר"א שמח מפני שזה פירוש אמיתי ומה שהפירוש הזה נראה פשוט אין זה גריעותא.

ועל כן נכון שמה שאמרנו הוא פירשו יפה אבל יתכן שגם פירושים אחרים יכולים להיות אמת. והרי אנחנו מחפשים את האמיתה של תורה.

הבריאה לא נברא העולם אלא בשביל ישראל ובשביל התורה כמו שמביא רש"י מדברי חז"ל בתחלת בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו ובשביל ישראל שנקראו תבואתה יעו"ש, כן כל מה שנעשה ונתחדש בעולם מתחלת הביאה ועד סוף כל הדורות הכל הוא רק תכלית זה בשביל ישראל שיתעסקו בתורה, ואף שהארץ נתן לבני אדם ויש רשות לכל אחד לעשות בה כרצונו, בכ"ז אין העולם הפקר, ולא נעשה בעולם דבר מה שאינו לזה התכלית, וכבר האריך הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ וכתב שאפשר שיבנה אדם ארמון כליל יופי ויהיה הארמון ההוא מזומן לאיש חסיד ובא באחרית הימים ויחסה יום אחד בצל קיר אחד מן הקורות ההם ויהיה לו סיבה להנצל ממות יעו"ש בדבריו, ועד"ז כל מה שאוה"ע עושים משווקים וגשרים וכו' ואין לך שום דבר בעולם מה שלא נעשה לזה התכלית, אך עכשיו אין אנו יודעים מאומה על כל מעשה מה היא תכליתו אבל לע"ל שהאמת יתגלה לעין כל ומלאה הארץ דעה, אז כבר יהיה גלוי לכל חשבון כל מעשה ומעשה מכל מה שנעשה בעולם. לצורך איזה תכלית היתה מיועדת ומזומנת כל פעולה ופעולה וכל מעשה ומעשה והאוה"ע יוכחו אז לדעת כי כל מה שעשו בעולם ממלחמות וכיבוש כרכים וכו' כולם לא נעשו אלא בשביל ישראל בכדי שיתעסקו בתורה ויבואו לתבוע מהקב"ה שכר פעולתם, והקב"ה אומר להם שוטים שבעולם [ע"ז שחושבים שמגיע להם שכר עבור פעולותיהם אלן] כל מה שעשיתם לא עשיתם אלא לצורך עצמכם ולא היתה כוונתכם בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה, רק מלמעלה היה החשבון הזה, אבל אתם מצדכם עשיתם ל"ז לצורך עצמם, ואין מגיע לכם שכר פעולה עבור מעשיכם אבל המעשה אמת שכל מה שעשו לא עשו אלא בשביל ישראל בכדי שיתעסקו בתורה וכו"ל עכ"ל הגר"ז.

האם ה'שליח של ה' קיבל את מתנת האמריקאי בצדק

ולכא"ו זהו בדיוק הסיפור שלנו, הקב"ה עשה את אותו בחור שליח אבל כיון שהוא הבין זאת רק בסוף לא מגיע לו ע"ז שכר. וזה בעצם קושיא על בריסק מבריסק... אבל למעשה א"ז חידוש דוקא של בריסק שכבר רבי צדיק הכהן מלובלין בספרו פרי צדיק (פרשת וירא) כתב זאת בנוס"א קצת וז"ל, לכא"ו תמוה איך יהיו עולים כאלו למה שקר מפורסם כזה לפני הקב"ה והן נכנסין לפני הקב"ה ליטול שכר עבודתם בעה"ז, ויאמינו אז בהקב"ה ואיך יעלה ליבם להטעותו בדבר שקר הידוע לכל שעשו הכל לצורך עצמם, והיו עוד שונאי ישראל ומשעבדים בהם וכו' וגם למה קראם שוטים ולא שקרנים. אבל באמת כל מעשיהם בעוה"ז אף שהם עושים לצורך עצמם, כבר ביאר זה הרמב"ם בהקדמת פ' המשנה שיבנה אדם ארמון ויטע כרם יקר שיהיה לתועלת חסיד אחד באחרית הימים שיחסה בא' מהקירות יום א', וישתה כוס יין א' מהכרם וכו' וכל מעשיהם הוא מה שהש"ת רצה שיהיה מזה תועלת לישראל לעסוק בתורה. וכשיכירו שהכל היה באמת לצורך כך וחשבו שאעפ"י שהם כיוונו לזה סוף סוף מעשיהם רצויים וירצו לקבל שכר ע"ז, וע"ז יאמר להם שוטים וכו' שקראם רק שוטים שזה טעות לבקש שכר על מה שהם לא כיוונו ורחמנא ליבא בעי וה' יראה ללבב וכו' יעו"ש.

לכא"ו היה מקום לדון בדבריהם, מדוע שלא יקבלו שכר הרי יש מ"ד שסובר שמצוות אינם צריכות כוונה, אבל באמת א"ז נכון שהרי כאן יש כוונה הפוכה. וגם להסוברים שלמ"ד מצוות אצ"כ זה גם בשכיוון כוונה הופכית צ"ל שכאן הרי זה לא מצוה שהיכן מצינו שישנה מצוה לבנות גשר וכדו' וא"כ זהו דבר חולין ולזה צריך כוונה.

עד כאן יוצא שנשארנו עם תמיהה מדוע לבחור הזה מגיע הכסף הרי

שובו בנים
שובבי"ם ת"ת